

Primo omnium inquirendum est, an diarrhœa tollenda sit, nec ne. Uti enim dictum fuit, quandoque per alvum noxiorum humorum saburra evacuetur; aliquando & humorum bonorum abundantia sic tollitur: quibus autem signis hoc distingui possit, antea pariter notatum fuit. *Quare in initio ea, quæ corporis commode atque utiliter excernuntur, reprimere minime convenit &c. Ubi vero diuturnior alvi fluxus fuerit, non tantum superflua evacuantur, sed etiam habitum colliquans, & vires consumens, tunc sane & medicamentis resistere convenit.* Sic optime monuit Trallianus (a): qui & testatur se observasse in febribus, diarrhœam suppressione inopportuna ægros in magnum discrimen incidisse: sic ut phrenitici aut lethargici efficerentur; & dolores capitis, vel & perniciosæ parotides excitarentur. Sollicita morborum observatione sola attentus ad hæc Medicus poterit detegere, an profuturus sit alvi fluxus, nec ne: uti pluribus dictum fuit in generali febrium historia, atque postea adhuc de his dicendum erit, quando de morbis epidemicis agetur.

Cum autem causæ diarrhœæ generales, §. 1719. memoratæ, diversæ sint, atque singulæ harum ab aliis, & quidem admodum variis, pendeant; patet evidenter, nullam universalem diarrhœam curandam methodo tradi posse, sed pro causarum differentia variam esse. Omnia tamen hæc ad illa, quæ hac paragrapho recensentur, commode reduci poterunt.

Acri irritantis lenimine. Illud autem obtineri poterit vel per illa remedia, quæ omnem acrimoniam diluunt, obvolvunt, inviscant, atque sic inertem reddunt: aut per talia, quæ, cognitæ acrimonie oppositam indolem habentia, illam enervant. Priori indicationi diluentia imprimis inserviunt; per illa enim acerrima quævis reddi possunt inertia (vide §. 605. 6.) Verum quidem est, diarrhœam sæpe augeri, dum diluentibus affatim potatis inundantur intestina; sed simul acre irritans mitigatur & eluitur, atque hoc facto brevi cessabit hoc malum; vel roborantibus & opiativis cessabit hoc malum; in cholera morbo, ubi sursum & deorsum validissima evacuationes fiunt, dabat Sydenhamus (f) ex pulli tenuioris carnis paratum jusculum, sed adeo dilutum, ut vix carnis saporem haberet; vel, ejus defectu, aliud molle diluens liquidum: simul ex eodem plura clysmata per anum injici curabat, hac spe, ut acer stimulus tanta diluentium copia ablutus eliminaretur de corpore, vel saltem retunderetur plurimum ejus acrimonia. Videtur & hanc methodum indicasse Hippocrates (g) de alvi profluvia, quæ sine febre sunt, & brevi tempore durant, & boni moris sunt: aut enim eluta sedabuntur, aut sua sponte. Solum autem diluens est aqua in hoc casu; cui varia addi quoque solent, pro diversa indole acrimonie irritantis. Sic si viscida & simul acrior bilis, vel rancidum pingue intestinis adherens, diarrhœæ causa fuerit, aquosis adduntur saponacea; ut mel, rob sambuci, ribesiorum &c. quia novimus sola aqua in tali casu dilutionem minus facile obtineri posse. Obvolvencia & inviscantia duplici ratione profunt: acrioribus enim humoribus hæc permixta illos mitificant, & inertes reddunt; sed & simul interna intestinum superficies ipsam sic munitur, ut acria minus illam irritare & lædere

possint. Ob hanc rationem diluenti aquæ adduntur molliissima; ut consolidæ, althææ, malvæ, verbasci &c. folia, flores, radices, avena, hordeum, milium, & similia. Olea molliissima pressa, potata & per clysmata injecta, similiter profunt: verum cum in febribus ob auctum calorem facillime hæc rancescant, hinc emulsa ex seminibus vel fructibus oleosis parata quandoque præferri solent. Ob hanc rationem in dysenteria curanda dixit Hippocrates (h): *Et si quidem febris expert fuerit; unguinosi, pinguis, dulcibus & liquidis alvo contenta semper educere oportet.* In dysentericis excretionibus admodum mordacibus, laudavit Galenus (i), si sebum caprinum, vel ceratum rosaceum, immitteretur. Ceram albam in lacte calido liquefactam, in dysenteria castrensi profuisse legitur (k). Similis effectus etiam expectari solet a terris illis medicatis officinalibus, terra sigillata, bolo Armeno & similibus, si fatis magna copia fumantur; innocua enim lenitate quamvis acrimoniam demulcent, dum simul utrunque roborant, & latente acido, sed sic tecto & involuto, ut irritare nequeat, omni putredini resistunt: unde etiam in diarrhœis & dysentericis curandis tantum nomen habuerunt; de qua re videantur illa, quæ ad §. 88. 5. dicta fuerunt. Cum autem diluentia, emollientia, oleosa omnia laxent & debilitent; patet, illa nocere, ubi a nimia laxitate fibrarum intestinalium diarrhœa oritur; tantumque conducere, ubi acre irritans his leniri potest.

Omnia hæc ad quamcumque fere acrimoniam mitigandam valent: ubi autem constat singularis indoles acris irritantis, profunt & illa, quæ oppositam vim habent. Sic dum in junioribus diarrhœa adest, & ructus acidi, fæces alvine virides acidum spirantes, evincunt, acre irritans esse acidum; absorbentia terrestria, ut cancrorum lapis, corallia, calces ossium animalium combustorum &c. tam pulchre profunt, ut plurimi crediderint, universalem hæc in omnibus diarrhœis usum habere; sed falso, cum nihil omnino agant, ubi alcalina putrida acrimonia morbum facit, quæ acidis pulchre curatur. Quomodo autem diversæ acrimonie cognita medela fieri debeat, in Commentariis §. 605. dictum fuit. Patet tamen, magna cautela opus esse, ut prius rite investigetur acris irritantis natura, cum pessimus error hic nasci possit. Dum autem tales casus occurrunt, in quibus non adeo patet stimuli indoles, diluentia; & demulcentia sola tuto usurpantur ad stimuli enervationem.

Expulsu per emetica, purgantia, clysmata. Omnium citissima curatio diarrhœæ obtinebitur, si sursum vel deorsum expelli possit illud, quod stimulo suo morbum fecit: longe enim operosius est lenimen acrimonie irritantis, quam ejusdem expulsi, si tuto fieri possit. Sollicita observatio naturæ, morbos curantis, huic methodo pondus addidit. Per ipsam enim diarrhœam, dum a stimulo acri irritante ortum ducit, nititur evacuare natura illud, quod morbi causa est: hinc toties, evacuata per alvum morbi materia, sponte sedatur diarrhœa. Ubi vero vel copiosior hæc materia est, vel tenacior, ars, naturæ ministra, sursum vel deorsum deturbare conatur illa, quæ diutius relicta morbum perennare facerent. Quamvis autem in diarrhœa sponte quasi omnia versus alvum ruant, adeoque expeditissima via vi-

(f) Sect. IV. cap. 2. pag. 217. &c. (g) Prorrhetic. Lib. 2. c. 13. Charter. Tom. VIII. pag. 822.
(h) De affectionibus cap. 7. Charter. Tom. VII. pag. 627.
(i) Comment. 2. in Lib. 2. Epidemic. Charter. Tom. IX. pag. 138.
(k) Degenerus de Dysenteria &c. cap. 3. §. 88. pag. 149.

deretur, purgantibus datis hoc naturæ molimen adjuvare; tamen observationes practicæ docuerunt, per vomitum felicissime curari quandoque diarrhœam & dysenteriam; sive hoc fiat sursum educta materie, circa ventriculum & intestina superiora hærente, quæ continuo stimulo irritabat quidem intestina, nec tamen prompte poterat per intestina versus alvum propelli; sive intervomendum validis illis viscerum abdominalium concussibus mobilis reddatur irritans materia, quæ hæntem fixa hærebat; sive denique per vomitum invertatur intestinum motus, hæntem celerrime omnia contenta versus anum ducens. Primum vomitus effectum videntur probare illa, quæ in dysenteria pessima epidemica observavit Degenerus (l): bonum nempe indicium fuisse, si ægri bilem flavam, & adhuc magis, si bilem viridem quocumque morbi tempore, & imprimis in initio vel sponte, vel medicamentis exhibito, vomitu vel dejectionibus excernerent; toto mali fomite sic simul & semel ablato: eo autem certius ægri convalescebant, quo citius talis evacuatio fieret. Alterum vomitus effectum pulchre probant illa, quæ Sydenhamus in febribus curandis observavit (m). In febre nempe continua epidemice grassante, præter alia symptomata, aderat & vomitus, vel & inanis vomendi conatus quandoque; neque tamen sic poterat expelli noxius humor, sed requirebatur, ut, vomitorio dato, validis illis vomendi concussibus mobilis redditus, expelleretur; quod nisi fieret, in febris progressu fequebatur diarrhœa valida, sæpe periculosa ob fractas morbo vires; ad quam tamen curandam, quocumque demum morbi tempore oriretur, nihil efficacius emetico invenit, modo vires ægri adhuc sufficerent. Miratur autem se sæpe fuisse testatur Sydenhamus, dum materiam, vomitu rejectam, nec mole admodum spectabilem, nec pravis qualitibus insignem videret. Verum monuerat jam Hippocrates (n): *Quæ prodeunt, baud multitudine estimanda sunt, sed quamdiu prodeant, qualia oportet & æger facile ferat.* Tertium denique effectum vomitus, quo intestinum motus, celerrime deorsum vergens, minuitur vel invertitur, videntur pariter observationes practicæ confirmare. Notavit Hippocrates (o) quod, *longa diarrhœa detento spontaneo succedens vomitus diarrhœam solvit.* Neque tamen videtur hic effectus semper evacuationi materiæ irritantis adscribendus esse; nam alibi (p) sequentia habentur: *Alvum autem coactum vomitio solvit, & plus æquo fluentem sistit: illam quidem humectando; hanc vero siccando.* Quum igitur quis alvum celerrime sistere velit, devoratum cibum, priusquam humescat, & deorsum deturbatur, vomere oportet &c. Similia & Celsus (q) habet. Memini me aliquoties diurnas diarrhœas, adstringentibus aliisque remediis in casum tentatas, curasse, dum singulis diebus per triiduum mane vomitorium darem, licet nulla signa docerent aliquid circa primas vias hære, quod stimulo suo alvi fluxum faceret. Imo accidit, quamvis raro, quod ne quidem sic cederet pertinax morbus; sed adhuc dare debuerim alternis diebus emeticum per tres vel quatuor vices, felici successu; dato

Tom. II.

tamen vesperi post emetici operationem finitam opiato. Ob hos effectus videtur Ipecacuanhæ radícula tantam famam habuisse, tanquam ad omnes diarrhœas & dysenterias specificum remedium. Quocumque tamen aliud emeticum similia præstat; quamvis tamen Ipecacuanha merito summo in usu sit, quæ non tam valide corpus turbat, quam antimonialia vomitoria: & tuto etiam infantibus dari potest.

Purgantia autem pariter cum fructu adhiberi solent ad expellendum stimulum, si nempe materies irritans potius in intestinis, quam circa ventriculum hæreat; neque adsit in febribus nausea vel vomendi conatus. Solent autem tunc imprimis eligi talia, quæ una cum vi purgante manifestam adstringentem possident, & sanis hominibus data post absolutam purgationem alvum strictam efficiunt. Hinc Rhabarbarum, Rhaponticum &c. tantas laudes meruerunt in diarrhœæ curatione. Clysmata autem & hic locum habent, quatenus eluunt ex crassis intestinis irritantem materiam, quæ etiam in his locis hæreere potest, vel etiam quatenus purgantia remedia per clysmata injecta suum effectum edere possunt. Notum est enim quotidianis observatis, purgantia, quadrupla dosi sumta, ano injecta, & diu retenta, simili modo agere, ac si simplex dosis ore assumpta foret. Usum imprimis habent hæc in junioribus, vel & aliis, qui nauseosa sæpe hæc purgantia fastidiunt, vel assumpta illico vomunt. Ubi vero ad hunc usum clysmata adhibentur, requiritur, ut in adultis trium quatuorve unciarum quantitatem non excedant; sicque & proportionaliter in junioribus, ne nempe mole sua irritent intestina, sicque subito iterum per alvum exeant. Præstat etiam prius clysmate, ex aqua cum melle parato, intestina crassa eluere, ut clysmata purgans, postea injiciendum facilius retineri, & venis bibulis intestinum resorberi possit.

Omnia autem hæc tantum locum habent, quando spes est, materiam irritantem sic expelli posse: simulque firma & sana viscera sunt, ut horum actionem ferre possint. Si enim v. g. tabefactum hepar in morbis chronicis, vel vomitis purulentis exesum fuerit; concussus abdominis, inter vomendum factus, rumpere posset friabile hoc viscus, unde pessima hypercatharsis, animi deliquia & mors metuenda forent. Hinc etiam funestus toties hujus methodi eventus fuit, dum inflammata intestina, (diarrhœæ enim & dysenterie quandoque & talis causa observata fuit) purgantibus vel vomitoriis irritarentur. Observavit enim Sydenhamus (r) in febre quadam continua, quæ variolæ epidemice grassantes comitabatur, & inflammatorii generis erat, diarrhœam adfuisse: quin imo & eodem tempore diarrhœa, absque manifesto febris indicio, epidemice grassabatur (s). Invenit autem acutissimus in distinguendo morborum genio ille vir, quod illa diarrhœa ortum suum deberet radiis inflammatorii in intestina versis, atque eadem ad hanc expulsionem sollicitantibus; cum interim sanguinis massa, ope hujus diverticuli a malis, quos aliter radii isti attingissent, effectibus integra maneret atque illæsa, nullo febris visibili signo exteriori se prodente. Venæ sectio-

Z 3

ne,

(l) De Dysenteria &c. cap. 1. §. 88. pag. 21.
(m) Sect. I. cap. 4. pag. 63. &c.
(n) De Humoribus Charter. Tom. VIII. pag. 545.
(o) Aphorism. 15. Sect. VI. Charter. Tom. IX. pag. 255.
(p) De Virtus ratione sanorum Lib. II. cap. 10. Charter. Tom. VI. pag. 473.
(q) Lib. I. cap. 3. pag. 32.
(r) Sect. III. cap. 3. pag. 207.
(s) Ibidem pag. 209.

ne, medicamentis, diæta & regimine refrigerantibus, prompte curabatur hæc diarrhœæ species. Ubi vero Rhabarbaro aliisque catharticis lenioribus, vel & adstringentibus, cura tentabatur, levis ex sua natura morbus sapissime evasit exitialis. Patet ergo iterum, quanta cautela opus sit, ut diarrhœæ causa cognoscatur, antequam de ejusdem cura cogitur.

Notandum præterea, non semper sufficere unicam emetici vel purgantis exhibitionem, ut irritans materia expellatur, verum quandoque requiri, ut pluribus vicibus eadem exhibeantur. Sic in dysenteria curanda alternis diebus purgans dedit Sydenhamus ad tertiam vicem usque (1).

Corroboratio laxi. Dum nempe a debili laxitate intestinorum diarrhœa ortum duxit, vel, expulso stimulo irritante, nimia intestinorum laxitas superest. Quomodo autem, & per quæ remedia laxæ nimis corporis partes roborari possint, in Commentariis §. 28. dictum fuit: atque imprimis hic conveniunt illa, quæ ad quartum ejusdem paragraphi numerum laudata fuerunt. Victus siccior, potus parcior, & meracior simul, huc faciunt: unde in tali diarrhœa Hippocrates (u) in alvi cibo dedit panem toffissimum; potum vero paucum, & meracissimum, commendavit. Medicamenta autem roborantia tunc optime dantur forma solida, ut diutius in primis viis hæreant, & sensim per intestina delata omnibus locis applicari possint. Solet & ad hunc usum laudari, si candens ferrum aqua exstinguatur sæpius; dein hæc potui exhibeatur, vel sola, vel cum lactis æquali copia: alii ignitam ferri laminam lacti immergebant in similem usum; verum sic pars caseosa & cremoracea lactis aduritur, & ingratum saporem empyreumaticum acquirit. Quam magnam vim habeat ferrum ad roborandas laxas & debiles nimis fibras, ad §. 28. dictum fuit. Quantum autem sæpe usum habeant in pertinacissimis etiam diarrhœis curandis talia remedia, patet ex observationibus Medicis. Homini, qui diuturno alvi fluxu laboraverat, & omnem suam substantiam frustra in medicorum ope consumperat, consilium dedit Forestus (vv), ut mespila imatura maxima copia devoraret; quibus comestis, alvi profluvium paucis diebus cessavit. Similem effectum hujus remedii observatum fuisse in mercatore ibidem memorat, qui Joanni Spirinchio, Lovaniensi Medico, trecentos aureos numeravit; solo mespilorum usu sanatus a diarrhœa, qua pluribus mensibus laboraverat. Similia etiam per clystima injici possunt (x); & quandoque adstringentibus admiscetur grata aromata, ut leni stimulo excitentur flaccida intestina. Fomenta ex vino, cum roborantibus & aromatibus cocto, vel infuso, abdomini applicantur, uti & emplastra aromatica.

Verum antequam hæc adhibeantur, certi debemus esse, materiam irritantem expulsum esse, & solam ventriculi & intestinorum flaccidam debilitatem peccare. Si enim adstringentibus alvi fluor sistatur, antequam noxii humores expulsi fuerint,

gravissima sæpe mala sequuntur. Monuit enim Hippocrates (y), quod Dysenteria sedata abscissum aut tumorem quemdam faciet, nisi (desierit) aut in febris, vel sudores, aut urinas crassas & albas, & valde perspicuas, aut in tertianas, aut in varicem, aut in testiculum, aut in crura, aut in coxam dolor decubuerit. Patet autem satis, hic non agi de radicali dysenteria sanatione per expulsionem materiae morbificæ, sed de dolosa pacatione hujus mali, dum interim materialis causa morbi per alias vias expellitur, vel per metastasin ad alia loca corporis delata varios morbos facit. Sic & Hollerius (z) observavit, impestive suppressa dysenteria quoddam in epilepsiam incidisse, alios in pleuritidem; imo cuidam densa scabies, lepræ similis, inde orta fuit. Notavit & Sydenhamus (*), a materia peccantis evacuatione medicamentis adstringentibus impedita, non expulso prius per cathartica morbi fomite, apthas nasci, quæ mortem imminuentem ut plurimum denunciant. Novimus autem materiam irritantem expulsam esse, si morbus jam diutius duraverit, emetica vel cathartica remedia exhibita fuerint, dolor & tormina remiserint, & alvo excreta in melius mutata sint. In alvi enim fluxionibus dejectionum mutationes juvant, nisi in pravas mutantur (a). Quamdiu ergo admodum foetida, nigra, livida, æruginosa, purulenta, ichorosa, biliosa, flavida &c. per alvum fluunt, adstringentia nocent: ubi vero magis ad naturales fœcæ alvinarum dotes accedere incipiunt; & imprimis si ingesta, vix mutata, per alvum dilabuntur, tunc roborantibus & adstringentibus locus erit.

Pacatione impetus per narcotica. Quantum hæc usum habeant in moderando impetu febrili, passim in suis operibus docuit Sydenhamus: atque de hæc in Comment. §. 610. dictum fuit. Præterea constat quotidianis observatis, narcoticorum usu alvum adstringi sæpe admodum pertinaciter. Solemne hinc fuit Sydenhamo (b), post purgantium absolutam operationem, in dysenteris & diarrhœis curandis, laudanum suum liquidum dare; cumque alternis diebus purgantia propinabat, diebus intermediis mane & sero tamen dabat narcotica; ut scilicet symptomatum ferociam debellaret, atque inducias impetraret, dum cum humore peccante exterminando ipsi res esset. Quin imo, si morbus pertinacior tertiæ purgationi non cederet, singulis diebus mane & vespere dabat paregoricum, donec omnino convalescerent; imo & quandoque octava quaque hora illud propinare non dubitavit, & quidem largiori dosi, si non obediret morbus. Quamvis autem in morbo contumaciori ad aliquot septimanas continuas quotidie hæc dedisset, nunquam tamen vel minimum quidem incommodi a tam frequenti medicamenti narcotici repetitione observavit. Dum in Indiis orientalibus medicinam faciebat Boninus (c) horrendam dysenteriam (frequentissimum ibi morbum), quæ a levissimis etiam laxativis irritabatur cum incredibili ægrorum cruciatu & certa sæpe pernicie, curare nunquam potuit tutius nec citius, quam si extractum croci miseris ægris daret. Ve-

[1] Sydenham. Sect. IV. cap. 3. pag. 227.
[u] De salub. victus ratione Charter. Tom. VI. pag. 234.
[vv] Lib. XXII. cap. 1. Tom. III. pag. 47.
[x] Sydenham. Sect. I. cap. 4. pag. 87.
[y] De victu in morbis acutis Charter Tom. XI. pag. 162.
[z] Commentar. in Coac. Hippocr. pag. 876. [*] Sect. 4. cap. 3. pag. 222.
[a] Hippocrat. Aphorism. 14. Sect. 2. Charter. Tom. IX. pag. 52.
[b] Sect. 4. c. 3. pag. 226. &c. [c] Histor. natur. & med. Indiæ orient. Lib. 2. c. 3. pag. 19.

Verum illud extractum croci (d) magnam opii selectissimi copiam continebat. Tanti autem fecit hoc remedium, ut crederet verissimum esse hujus morbi, sæpe etiam venenati, antidoton; unde ad illud, tanquam ad sacram anchoram, semper confugiebat, tam in dysenteria, quam in fluxu alvi, quem hepaticum vocat; in quo absque adeo sævis torminibus purus sanguis per alvum exibat. Monuit etiam Sydenhamus (e), quod licet his annis, quibus dysenteria adeo epidemice grassatur, evacuationes prius necessariæ essent, antequam laudanum daretur; tamen, in constitutione quavis huic morbo minus faventi, ista tuto omitti possunt, ac curatio compendiosiori via, solo nempe usu laudani, absolvi.

Opium autem, vel magnæ compositiones officinales, quas opium ingreditur, lacte dissoluta & forma clysmatis injecta, quasvis fere alvi defectiones sistunt (f); dum sic topica quasi narcosis intestinis inducitur, & acerrima tormina sæpe illico tolluntur. Dum uncia theriacæ, tribus vel quatuor uncias lactis dulcis diluta, ano injicitur, funesta illa phthysicorum diarrhœa, nullis fere auscultans remediis; adhuc sæpe per aliquot horas compescitur, & repetito horum usu fatalis nefasti hujus morbi exitus retardatur.

Determinatione aliorum per sudores. Dixerat Hippocrates, uti alia occasione ad §. 586. β. dictum fuit; *cutis raritas, ventris densitas.* In illis enim hominibus, qui optime perspirant, quales robusti & sani esse solent, plerumque strictior alvus est; dum per superficiem corporis diffatur magna pars humorum, qui, deficiente perspiratione, versus interiora corporis tendunt, & per alvum vel urinas tunc exire solent. Ubi ergo in febrilibus humorum copia & impetus versus intestina fuit, vel uti Sydenhamus (g) sua phrasi dixit, radii inflammatorii in intestina venturunt, illaque ad expulsionem sollicitant; utilis esse solet sæpe determinatio versus alia corporis loca, & imprimis versus cutim. Idem etiam obtinet dum post diuturnam diarrhœam laxatis intestinis major humorum copia huc versus derivatur, quam naturaliter fieri solet; tunc enim aliorum determinatione facta minus urgentur debilitata intestinorum vasa, sicque datur occasio, ut eadem plus contrahi & firmari possint. Alia occasione dictum fuit (vide Commentaria §. 659.) quod peste correptis dum vel solo fragulorum pondere sudor exprimeretur, illico alvi fluxus & vomitiones sedarentur; materia morbificæ radiis, qui prius introrsum reflexi in ventriculum & intestina decumbebant, nunc versus ambitum corporis sese exporrigentibus, ut Sydenhamus (h) monuit. Præterea observavit etiam, quod dysenteria epidemice primo, quo ingrediebantur, anno, indolis magis subtilis ac spirituosæ essent, neque ita prompte catharticis parerent remediis. Tunc autem, venæ sectione præmissa in ætate florentibus, lactis serum solum magna copia potandum dabat, atque illud alvo per clystima injici curabat sæpius; sic diluebat acrem stimulum irritantem, & observabat, tormina & defectiones sanguineas, rejecto jam

quarto enemate, evanescere: dein lectulo committebat ægros, ubi brevi sponte sua in madorem solvabantur; quem ad viginti quatuor horas continuari, minime tamen provocari, jubebat. Blando hoc sudore eliminabatur illud, quod prius versus intestina ruens morbum faciebat. Si enim citius de lecto surgerent ægri, observavit, illos recidivam passos fuisse; tumque eadem curationis vestigia denuo repetenda erant (i). Agitur autem hic de talibus sudoribus, qui viribus integris, & natura morbo prævalente, excitantur, & per quos irritans materia de corpore exit, vel impetus humorum ab intestinis avertitur. Ubi enim resolutis morbo viribus sudores prorumpunt, lethale potius signum est. Ex alvo diu assæta (κλιμα κριση) vomitionibus, biliosis, cibum fastidientibus sudor multus cum impotentia repentina, occidit (k). Ex alvis liquidis perscriptio cum sudore, mala (l).

Urinæ sæpe. Alvi excretionem valida & diuturna alias excretionem minui constat. Sic in lenteria monuit Hippocrates, uti ad §. 719. notatum fuit, potum ad vesicam non pervenire, adeoque non excerni per urinam. Observavit Degnerus (m) in dysenteria epidemica urinam plerumque sic suppressam fuisse, ut intra sex, octo, decem aut quatuordecim dies vix guttam emitterent ægri. Unde & Hippocrates inter signa curatæ lenteria posuit debitam urinæ excretionem, dicens: *Indiget autem curatione hic morbus, donec & urina pro ratione ejus, quod in potu acceptum est, procedat, & corpus ab ingestis cibis augmentum capiat, & a malis coloribus liberatum fuerit (n).* Bonum ergo signum dat debita urinæ excretio, cum denotet, intestina non demittere omnia ingesta, sed liquida venosis osculis resorpta sanguini misceri, & dein per renes excerni. Cum autem naturaliter per urinam illa exeat de corpore, quæ jam acriora facta nocerent, admodum probabile videtur, hoc modo excerni posse talia, quæ ad intestina delata irritantem stimulum facere possent. An non simile quid indicatur ab Hippocrate (o), dum dicit: *In dolore hypochondriorum submurmurante, lumborum dolor superaccedens in febribus, ventres ut plurimum tumescunt, nisi status deorsum eruperit, vel urine copia prodierit.* Et alibi (p): *Quibus alvus ab initio turbatur, urina vero pauca sunt, & progressu temporis alvus quidem siccatur, urina vero tenuis redundat, his abscissus ad articulos fiunt.* In priori enim casu per urinam copiam avertitur materia, quæ aliter alvum humectasset; in posteriori vero, sicca alvo, urinæ quidem copia augetur, verum cum simul tenuis sit, adeoque materiam peccantem non subducatur de corpore, illa per metastasin ad articulos deponitur.

Hæc autem determinatio aliorum, quæ per sudores vel urinas fit, salubris est, cum simul per has vias noxii humores exire possint. Verum & quandoque accidit in diarrhœis & dysenteris, sive sponte, sive adstringentibus ante debitum tempus exhibitis, suppressis, ut noxii humores ad alia corporis loca delati novos morbos faciant. Sic apthas pessimas inde natas observavit Sydenhamus, uti paulo ante in eadem hac paragrapho dictum fuit; epilepsiam

(d) Ibidem cap. 4. pag. 20. (e) Sect. 4. cap. 3. in fine, pag. 235.
(f) Ibidem pag. 230.
(g) Ibidem 200. (h) Sect. 2. cap. 2. pag. 151.
(i) Ibid. Sect. 4. cap. 3. pag. 221. 232.
(k) In Coac. Pranot. Num. 638. Charter. Tom. VIII. pag. 899.
(l) Ibid. Num. 647.
(m) Histor. Dysenter. c. 1. §. 26. pag. 17.
(n) Prothet. L. 2. cap. 13. Charter. Tom. VIII. pag. 822.
(o) In Coac. Pranot. Num. 291. Charter. Tom. VIII. pag. 668.
(p) Ibid. N. 619. pag. 889.

phiam & pessimos alios morbos inde fieri monuerunt alii. Huc spectat & sequens Hippocratis observatum (q); Quibus biliose sunt dejectiones, surditate nata cessant, & quibus surditas, hæc, oris biliosus dejectionibus, cessat.

Subductione materiae morbosa. Si nempe in intestinis hæc sit, per emetica, purgantia, vel clysmata educitur. Si vero aliunde in intestina derivetur, sæpe sudores vel urinæ copiosiores huic scopo inferre poterunt; de quibus omnibus jam dictum fuit. Quandoque autem magnum satis temporis spatium requiritur, ut omnis materia morbosa subduci possit. Sic observavit Sydenhamus (r), quod dysenteria, si diutius excurrat, intestina successive omnia deorsum versus afficiat, donec tandem omnis ejus vis in rectum intestinum decumbat cum assidua desidendi cupiditate, qua nihil præter mucosum quiddam & subruentum excernitur. Monet autem, nullam ex hæcenus enumeratis methodis tunc professe; topica autem intestino recto applicata, qualiæcumque demum fuerint, nocere semper. Putavit autem molestum illum tenesimum in hoc casu non procedere ab ulcere intestini recti, sed inde potius, quod intestina, quibus gradibus vires resumunt, eisdem etiam materiae morbificæ reliquias in rectum deturbent. Monuit hinc tolerandum esse illud malum, donec diætâ analeptica, & gratis cardiacis vires redierint; quibus auctis, pari passu & sponte se proripiet tædiofum hoc symptoma.

Correctio ejus fonte primo. Si nempe novimus, vel ex universi sanguinis cacochymia intestina allui acribus humoribus; vel in corporis quadam parte similes colligi, atque inde versus intestina deduci. Sic in scorbuti pessimo gradu, (vide §. 151. 4.) diarrhœæ & dysenteria sunt, non curandæ, nisi

pessima illa humorum cacochymia, horum malorum primus fons & origo, tolli vel emendari possit. Observavit Sydenhamus (s) nonnunquam, quamvis admodum raro, dysenteriam, sub initio non rite curatam, per aliquot annos manere, dum integra sanguinis massa, crasin dysentericam adeptâ, acres & calidos humores intestinis continuo suppeditaret: ægro tamen in reliquis functionibus se satis bene habente.

In muliere ita affecta, quæ plurima, sed frustra, experta fuerat remedia, venæ sectione sæpe repetita, sed longioribus intervallis, pertinax debellavit malum. Sanguinis inflammatoria cacochymia sic tolleratur; quam demonstrabant sanguinis emissi similitudo cum sanguine pleuriticorum, & insigne levamen, quod post singulas venæ sectiones percipiebatur. Ubi autem, verb. grat. in hepate natum apostema, pus vel saniem continuo in intestina demittens, diarrhœam vel dysenteriam facit, patet satis, quam difficile sit primum hunc fontem corrigere. Si jam scirrhi hic nati in cancerum degeneraverint, & acre virus continuo intestina erodat, quis hic aliquid sperare audeat? Si dysenterici moribundi fæces olidissimas dum lustrat Medicus (quod novi Celeberimo cuidam viro accidisse) tetra halitu afflatus illico in eundem morbum delabatur; si lenteis purgandis, quæ dysentericorum fæcibus conspurcata erant, quidam sibi hunc morbum contraxerint (t), quid fiet, dum putridus talis fomes interne hærens omni momento tetra hæc miasmata spargit? Patet, nullam medelam expectandam esse, si malignus ille fons corrigi nequeat. Ars enim Medica suos habet limites: & æque boni Medici nomen meretur ille, qui iucurabilem morbum detegere novit, quam qui curabilem tollit.

§. 722. 723.

EXANTHEMATA FEBRILIA.

§. 723. Pustulæ inflammatoriæ habent ut plurimum pro materia aliquid, quod minima vascula cutanea transire non possunt, sed ibidem hæret; pro causa autem vim vitæ circulatoriam, secretoriam, excretoriam; unde pro variis hinc causis valde multiplices sunt, unde febres nomen dein accipiunt, erysipelatosa, scarlatinæ, petechiales rubræ, petechiales purpureæ, morbillosæ, variolosa.

Efflorescentiæ, *ἔκφυση* dictæ, ἀπὸ τῆς ἐκφυσεως derivantur, quod efflorescere significat, emergere, erumpere; & de humoribus solet dici, qui ex alto corporis in cutem pullulant, & pustulas excitant aut aspredines quasdam (u). Pustulas vocavit Celsus (vv) atque illarum plura genera esse dixit. Nam modo circa totum corpus partemve aspredo quædam sit, similis bis pustulis, quæ ex urtica vel sudore nascuntur: *ἔκφυση* Græci vocant, eaque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt &c. Vocantur autem eodem nomine hæc efflorescentiæ, sive ultra cutim extuberent (pustulæ forte tunc vel papulæ propriæ dicendæ), sive cutim non excedant, sed tantum exasperent: tuncque maculæ, distinctionis causa, vocari possent. Utramque hanc speciem *ἔκφυση* dixit Hippocrates. Sic enim Sileni morbum describens (x) dicit: *οκταῖα die frigidum exsudavit per totum corpus, exanthemata cum sudore rubra, rotunda, parva, varis similia permanebant*.

(q) Ibid. N. 627. & Aphor. 28. Sect. 4. Chart. Tom. IX. pag. 150. (r) Sect. 4. cap. 3. pag. 234. (s) Ibidem pag. 235.

(t) Degenerus de Dysenteria &c. cap. 1. §. 41. pag. 31.

(u) Fœcili Oeconomia Hippocr. pag. 131.

(vv) Lib. V. cap. 28. pag. 326.

(x) Epidem. 1. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 101.

(y) Epidem. 6. Ibidem pag. 415. & Aphorism. 9. Sect. VI. Chart. Tom. IX. pag. 253. (z) Ibidem.

§. 723.

calore validos labores excernentibus, dum falsus & olidus sudor exprimitur, frequenter talia exanthemata, pruritu admodum molesta, apparent. Idem & ab acrioribus cuti externæ applicatis, imprimis si pinguis hæc mista fuerint, toties observatur. Unde patet, quandoque a causa extra corpus genita, & exteriori tantum corporis superficiæ applicata, exanthemata produci posse, licet plerumque tamen pro materia habeant aliquid, quod minima vascula transire nequeat; atque etiam in tali casu, ubi externis stimulis stringuntur vascula irritata, humores per illa libere transire non possunt. An non quandoque in aere nos ambiente hærent tales stimuli, qui hoc facere possint? Reaumur (a), cui tot pulchra inventa debentur, dum erucarum nidos tractabat, mirabatur manus, & imprimis circa digitorum interstitia pruritu molesto affici; dein faciem, imo & oculi palpebras inflammari & tumere, perque integrum quadriduum manere palpebrarum molestum tumorem; frustra lavabat manus aqua, oleo, spiritu vini, manebat molestus ardor. Invenit autem, pilos minimos ex erucarum reliquiis exuviis, dum in chrysalides & papiliones mutantur, excussos cuti insigi, illosque rigidos, instar spinarum minimarum, cutim pungere & irritare. Neque solum tactu nocebant hæc exuvia, verum dum baculo agitabantur, idem fere effectus sequebatur; viditque, sole irradiante, millena volitare, agitatis his erucarum nidis, per aerem corpuscula, quæ videbantur nil esse, nisi minuti tales pili ex verustis erucarum exuviis excussi: adeoque patebat ratio, quare etiam absque tactu immediato hæc mala facere possent. Cum autem in maxime communi erucarum genere observatum fuerit, quod sic nocere possent; probabile admodum apparet, hos pilos per ventum deferri posse ad disita loca, atque similia mala producere. Molestum vero pruritus, & ardorem ab hac causa natum, observavit optime tolli, si petroselinii foliis fricarentur loca affecta. Forte plura talia in aere volitant quandoque, quæ similem effectum præstare possent. Sic Hippocrates notat (b), quod largi imbres cum ardoribus, & ventis austrinis, pruritus fecerint, & Phlyctenides ambustus similes, quibus sub cutim uri videbantur. Nonne major cutis teneritudo efficit, ut a similibus facilius afficiantur quidam homines? Quatuor foemina, quæ aderant Reaumurio, dum tractabat hos erucarum nidos, in collo exanthemata patiebantur. In delicatulis puellis & teneræ constitutionis viris observavi aliquoties, quod si mane lecto surgentes, aperta tantum fenestra, manus & faciem libero aeri exponerent, illico hæc in bullas prurientissimas attollerentur; sive hoc factum fuerit ab impedito perspirabili, per matutinum frigus, cutim irritante, sive ab acribus in aere volitantibus, quæ diurno calore disperguntur. Præterea docent observata, quandoque illud, quod pruritus & exanthemata facit, hære in ventriculo & circa præcordia; atque hoc excussio statim ista evanescere. Dum mala fortuna venenatum mytilum quis devoravit, summa sequitur, nunc citius, nunc ferius, anxietas, & paulo post cum pruritu summo tota fere corporis cutis exanthematibus obsidetur; dato vitriolo albo, vel simili alio eme-

tico, quod illico vomitum facit dum deglutitum est, si excutiantur contenta ventriculo, evanescent brevi una cum anxietate hæc efflorescentiæ: neque credibile videtur, venenatam illam acrimoniam, sanguini mistam, ad cutim delatam fuisse, cum post vomitum illico cessent omnia mala. Novi hominem, cui illico eadem symptomata contingunt, si lapides cancerorum sumpserit; cessantia pariter, dum vomitu hos rejecerit. An forte in febribus, collectis circa præcordia malignis talibus sordibus, quandoque exanthemata prodeunt? Certe mihi talia in morbis curandis occurrerunt, quæ huic opinioni favere videbantur, dum nempe sursum vel deorsum, sponte vel arte, deturbatis his sordibus, evanescebant hæc exanthemata. In Sileno (c) jam a prima die febris acuta alvo prodibant biliosa sincera spumosa, dein tenuia & nigricantia. Sexta die alvus suppressa fuit. Octava die exanthemata parva rubra rotunda proruperunt. Forte collecta circa præcordia materia, quæ ante alvo exibat, & per morbum adhuc pejor reddita. Notat enim Hippocrates, a principio morbi ad finem usque continuam hypochondrii palpitationem adfuisse. Anxii alvi turbata suppressio, brevi velut cuticula puncture efflorescent &c. (d). Pruriginosa affectiones omnibus nigrorum dejectionem significant, & vomitum grumosum (e). Ex quibus omnibus concludere licet, & ad has exanthematum causas attendendum esse.

A quacumque autem causa ortum duxerint exanthemata, certum est illo tempore, dum adsint, hære in vasculis cutaneis talia, quæ libere transire per illa non possunt: sive hoc vitio liquidi transmittenti, vel canalium transmittentium, vel arborum factum fuerit. Cum autem febrilia exanthemata frequentissime inde fiant, quod per febrim deponatur materia critica in vasa quædam obstructa, dilatata, vel rupta (vide §. 593.), quando nempe febris non abit in sanationem perfectam vel mortem, sed in alium morbum terminatur; hinc patet, causam efficientem esse vim vitæ, quæ humores motu circulatorio per vasa ducit, quosdam a reliquis secernit, & quandoque variis viis excernit de corpore. Sic videmus in variolis & morbillis, post febrim prægressam, ad cutim deponi & secerni morbi materiam. Ita in infantibus toties apparet, post levem plerumque febriculam prægressam, cutim hinc inde maculis, vel & quandoque parvis pustulis rubris, obsideri; & paulo post per dilatata cutis vascula exprimi glutinosum humorem, qui in densas sæpe crustas concrevit; & si exsiccantibus, vel repellentibus, turbatur hæc secretio & excretio illius humoris, convulsiones, febres & alia pessima mala toties sequuntur. Varia ergo hæc exanthemata sunt, prout vel a solius circulationis aucta velocitate sunt, vel a secretionem materiae morbificæ, vel ab eisdem excretionem simul. Præterea & ratione materiae diversitas in his observatur: quandoque enim sanguine inflammatorio spisso infarctis vasculis cutaneis rubent; quandoque in tenuioribus humoribus simili vitio obtinent, flavescunt, vel & cuti concolores fieri sicut; uti jam Celsus in loco paulo ante citato monuerat. Cum autem ab his exanthematibus diversis febribus, quas comitantur vel sequuntur, nomen

(a) Memoires pour l' Histoire des insectes Tom. II. Mem. 4. pag. 151. &c.

(b) Epidem. 2. in initio. Charter. Tom. IX. pag. 118.

(c) Epid. 1. Ægrot. 2. Charter. Tom. IX. pag. 101.

(d) Coac. Prænot. num. 564. Charter. Tom. VIII. pag. 885.

(e) Ibid. num. 616. pag. 890.